

Bijlage 20

Gemmeker en de *Endlösung der Judenfrage* een gemiste *smoking gun*

Bijlage bij de [De zaak Ad van Liempt](#)

inhoudsopgave

(tekst in blauw is aanklikbaar)

[Inleiding](#)

[Codenaam](#)

[Gemmekers ontkenning](#)

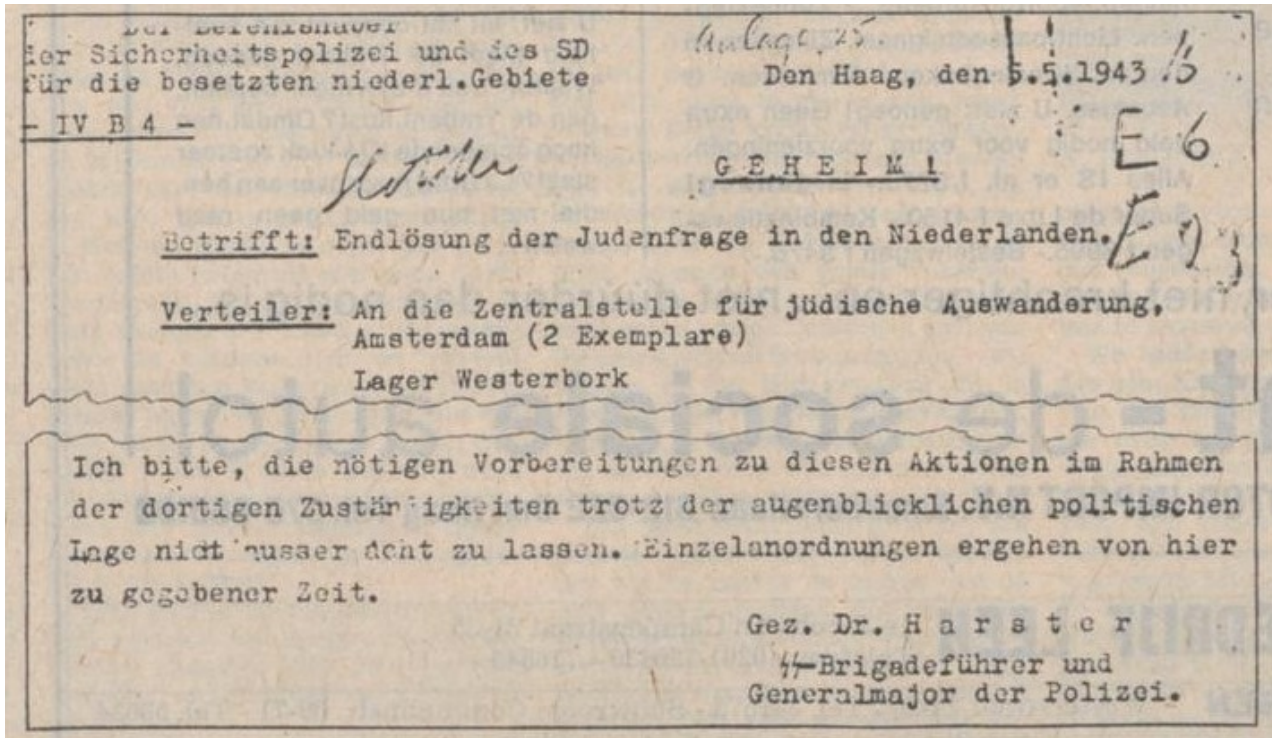
versie 1.3

© samenstelling Bart FM Droog, 20 februari 2020

[Droog Magazine](#), 2020

Inleiding

Op 5 mei 1943 was Albert Gemmeker, commandant van kamp Westerbork, een van de ontvangers van deze circulaire van *SS-Brigadeführer und Generalmajor der Polizei en Befehlshaber der Sipo und des SD* dr. Wilhelm Harster:

Facsimilé van aanhef en slot circulaire van Harster, 5 mei 1943.¹

Deze circulaire bevat een blauwdruk voor de vervolgstappen van de Jodenvervolging in Nederland, oftewel het 'Judenrein' maken van Nederland. Loe de Jong heeft uitgebreid aandacht aan deze circulaire gegeven²; het volstaat hier om te wijzen op het **“Betrifft: Endlösung der Judenfrage in den Niederlanden”** en dat een van de geadresseerden: **“Lager Westerbork”** is. Het staat hiermee dus vast dat Albert Gemmeker, commandant van 'Lager Westerbork' bekend was met de term 'Endlösung der Judenfrage.'

1 Afgedrukt bij artikel van Evert Werkman. Nazi-proces in München Nederlandse zaak. *Het Parool*, Amsterdam, 21-01-1967.

<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=ABCDDD:010835687:mpeg21:p019>

2 De Jong behandelt deze circulaire uitvoerig in *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*. Deel 6, 1e band, blz. 370-371. Digitaal op:

https://www.meertens.knaw.nl/loedejongdigitaal/orig-pages/nl.vk.d.6-1/pg_0380.pdf

https://www.meertens.knaw.nl/loedejongdigitaal/orig-pages/nl.vk.d.6-1/pg_0381.pdf

Codenaam

Endlösung der Judenfrage was de codenaam voor de massamoord op de Joden. Deze werd vanaf 1940 intern door de SS gebruikt³ en gold – zeker vanaf de Wannsee-conferentie, 20 januari 1942 – als 'Geheime Reichssache' (staatsgeheim).⁴ Wie deze codenaam kende, wist waar deze voor stond.

Eerst na de oorlog, tijdens het tribunaal van Neurenberg in 1946, werd het bestaan en betekenis van deze codenaam bekend. Recent onderzoek in de Australische, Nederlandse, Oostenrijkse en Zwitserse digitale krantenarchieven bevestigt dit: noch in de gelijkgeschakelde pers, noch in de illegale kranten, noch in de vrije pers verscheen in de oorlogsjaren *ook maar een enkel* bericht waarin deze codenaam voorkwam.⁵

Loe de Jong heeft, althans, die indruk ontstaat bij lezing van *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, niet beseft dat 'Endlösung der Judenfrage' een strikt geheime codenaam was, niet bestemd voor publiek gebruik. Om de Holocaust én ook de codenaam te maskeren werden andere woorden en termen gebruikt: *Aussiedlung*, *Auswanderung*, werkkampen in het Oosten, *Evakuierung*, et cetera.

Kennis = medeplichtigheid

Allen die in de oorlogsjaren, en zeker na de Wannsee-conferentie van 20 januari 1942,⁶ bekend waren met deze geheime codenaam én op welke wijze dan ook meewerkten aan de deportatie van de Joden, wisten welk noodlot de Joden te wachten stond: de dood. Dat betekent dat de 'medewerkers' die bekend waren met de codenaam medeplichtig zijn aan de massamoord.

---

3 Zie o.a. Richard Breitman, Richard. "Plans for the Final Solution in Early 1941." *German Studies Review*, vol. 17, no. 3, 1994, pp. 483–493. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/1431895

4 Dr. Sven Felix Kellerhoff. *Die dramatische Geschichte hinter den Fotos aus dem Vernichtungslager*. Die Welt, Berlin, 25-01-2020. <https://www.welt.de/geschichte/article205323565/Befreiung-von-Auschwitz-Die-dramatische-Geschichte-hinter-den-Fotos-aus-dem-Vernichtungslager.html>

5 Door Bart FM Droog, februari 2020, in <https://trove.nla.gov.au/newspaper/>, <https://www.delpher.nl>, <http://anno.onb.ac.at/> en <https://www.e-newspaperarchives.ch/>, de digitale krantenarchieven van respectievelijk de National Library of Australia, de Koninklijke Bibliotheek, de Österreichische Nationalbibliothek en de Schweizerische Nationalbibliothek. Eerst tijdens het tribunaal van Neurenberg wordt bekend dat 'Endlösung der Judenfrage' de codebenaming voor de ongekende massamoord was.

6 Zie: Besprechungsprotokoll, 230.1.1942. Am Großen Wannsee Nr. 56/58, Berlin. https://web.archive.org/web/20130510032800/http://www.ghwk.de/fileadmin/user_upload/pdf-wannsee/protokoll-januar1942.pdf

Nota bene

De 'Endlösung der Judenfrage' was een project dat steeds in ontwikkeling was.⁷ Vóór de Wannsee-conferentie stond het niet *per se* voor massamoord, erna wel. Maar hoe en waar elk individu omgebracht zou worden, was natuurlijk niet bekend bij de 'ingewijden'.

---

⁷ Zie o.a. Hans Mommsen. Die Realisierung Des Utopischen: Die 'Endlösung Der Judenfrage' Im 'Dritten Reich.'. *Geschichte Und Gesellschaft*, vol. 9, no. 3, 1983, blz. 381–420. www.jstor.org/stable/40185281

Gemmekers ontkenning

Ad van Liempt schrijft in dit verband het volgende. *Gemmeker*, hoofdstuk 5, bladzijde 62-63:

Onderzoeksrechter Wolfgang Steffen vuurde in november 1973 in het kader van een Duits vooronderzoek zijn vragen op Gemmeker af:

(...)- ***‘Had u weleens van de Endlösung der Judenfrage* gehoord?’***
‘Nooit van vernomen, absoluut niet, weet ik zeker, noch gehoord, noch gelezen.’ [5]

* De ‘definitieve oplossing van het jodenvraagstuk’.

Noot 5, hoofdstuk 5, blz. 343: “Landesarchiv nrw, Duisburg, Gerichte Rep. 382, Map 1484, vijfde verhoor Gemmeker, 13 november 1973.”

Vervolgens, Van Liempt, *Gemmeker*, hoofdstuk 12, blz. 266-267:

“Het verhoor, daar in Düsseldorf, ging verder over Gemmekers rol in de deportatie van de joden. De vraag was wat hij aan zijn eerdere uitspraken daarover had toe te voegen. Weinig, zo bleek, het werd vooral een herhaling, in andere woorden. **Hij benadrukte nog eens dat hij de term ‘Endlösung der Judenfrage’ nooit had gehoord.** Hij wist niets van het lot van de joden.”

Dit blijkt uit een voorgaande noot te stammen uit een verhoor uit 1961.⁸ Van Liempt, *Gemmeker*, blz. 306-307:

“In het vijfde verhoor, op 13 november [1973], kwam Gemmekers houding ten opzichte van de joden aan de orde.(...) Het was sowieso het verhoor waarin Gemmekers leugenachtigheid nieuwe hoogten bereikte. Bij de Gestapo had hij nooit iets met ‘jodenkwesties’ te maken gehad, zei hij. Hij hoorde pas in Westerbork voor het eerst dat er joden voor de arbeidsinzet naar Duitsland werden gestuurd (de deportaties waren toen al drie volle maanden bezig). **Van de term ‘Endlösung der Judenfrage’ had hij nog nooit gehoord.** Mauthausen? Hij kende die plaatsnaam niet. Het was een frustrerende ervaring voor onderzoeksrechter Steffen.”

Frustrerend? Eerder onthutsend dat deze onderzoeksrechter kennelijk *niet*

⁸ Van Liempt. *Gemmeker*. Noot 31, hoofdstuk 12, blz. 357: Verhoor Gemmeker, 6 maart 1961, Landesarchiv nrw, Gerichte Rep. 388, nr. 154, p. 4.

bekend was met Harsters circulaire van 5 mei 1943 – een circulaire die nota bene gebruikt was in het proces tegen Harster, 1967.

Nu is er een groot aantal *smoking guns*, die het aannemelijk maken dat Gemmeker, net als zijn voorgangers en directe chefs, drommels goed wist wat de Joden na deportatie te wachten stond. De Jong daarover, in Deel 7:

“Dit brengt ons tot de vraag: wat wist de bezetter?

Wij willen vooropstellen dat het na de oorlog voor al diegenen die de Jodendeportaties van Nederland uit gedirigeerd hadden en die zich terzake verantwoord moesten, uiteraard van groot belang was, te ontkennen dat zij ooit geweten hadden wat het lot der gedeporteerde Joden was. Seyss-Inquart, Wimmer, Rauter, Harster, Lages, Fischer, Aus der Fünter, Gemmeker en zoveel anderen vochten voor hun leven; elk hunner besefte dat de erkenning: 'Ja, de massale liquidaties waren mij bekend', niet alleen voor hemzelf een doodvonnis kon betekenen maar ook tegen anderen uitgespeeld zou worden. Er werd dus in beginsel steeds ontkend. Voor wij verder gaan, merken wij hierbij op dat die ontkenningen, ook als zij gefundeerd zouden zijn, de betrokkenen naar ons oordeel geenszins van schuld vrijpleitten. Elk hunner moest immers op zijn minst aannemen dat de deportatie van een gehele bevolkingsgroep naar onherbergzame gebieden aan vele duizenden ouden van dagen, jonge kinderen en zieken het leven zou kosten.⁹

Ten eerste zouden wij er op willen wijzen dat het enkele feit al dat over de Jodendeportaties slechts in gecamoufleerde termen geschreven mocht worden ('*Endlösung*', '*Aussiedlung*', enz.), een sterke aanwijzing was dat het hier een belangrijk gebeuren betrof dat onder geen beding tot de buitenwereld mocht doordringen.¹⁰

De Jong, die in de oorlog in Engeland zat, heeft het hier op één punt mis: de codenaam '*Endlösung [der Judenfrage]*' was een *zo groot geheim*, dat andere woorden werden gebruikt om de Shoah te camoufleren.

---

9 De Jong *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*. Deel 7, 1e band, blz. 329. Digitaal op: http://www.meertens.knaw.nl/loedejongdigitaal/orig-pages/nl.vk.d.7-1/pg_0339.pdf

10 Ibidem, blz. 330. https://www.meertens.knaw.nl/loedejongdigitaal/orig-pages/nl.vk.d.7-1/pg_0340.pdf

Eerst tijdens het tribunaal van Neurenberg kwam het bestaan van deze codenaam aan het licht.¹¹

Kommandant van Auschwitz belastet alle Naziverbrecher

Nürnberg, 16. April [1946] (AND). (...) Rudolf Höß, der als Entlastungszeuge für den Angeklagten Kaltenbrunner auftrat, wurde von dr. Kaufmann, dem Verteidiger Kaltenbrunners, darauf aufmerksam gemacht, daß er vielleicht der einzige Zeuge sei, der über die Vernichtungsaktion gegen die Juden aussagen könne. „Sie waren“, fragte Dr. Kaufmann, „von 1940 bis 1943 Lagerkommandant von Auschwitz und haben Hundert-tausende in den Tod geschickt?“

Höß: „Ja.“

Dr. Kaufmann: „Sie haben keine genauen Zahlen über die Vernichtungsaktion, weil Ihnen jegliche Aufzeichnungen verboten waren?“

Höß: „Ja.“

Dr. Kaufmann: „Hat Eichmann ihnen erklärt, daß in Auschwitz insgesamt zwei Millionen Menschen, Männer, Frauen und Kinder vernichtet wurden?“

Höß : „Ja.“

Auf eine Frage Dr. Kaufmanns bestätigte der Zeuge, daß er im Jahre 1924 wegen der Teilnahme an einem Fememord zu einer längere Zuchthausstrafe verurteilt worden sei.“(...)

Hitler befahl die “Enlösung der Judenfrage”

Im Mai 1940 sei er Kommandant des Lagers Auschwitz geworden. In diesem Lager hätten sich zur Zeit der stärksten Belegung 1 4 0 0 0 0 Häftlinge befunden. Im Sommer 1941 sei er dann zu Himmler bestellt worden, der ihm mitgeteilt habe, daß Hitler „die Endlösung der Judenfrage“ befohlen habe. Er, Höß, habe den Auftrag erhalten, im Lager Auschwitz diese Aktion durchzuführen, da Auschwitz „verkehrstechnisch besonders günstig“ gelegen sei.

Das Lager Auschwitz wie auch das spätere Vernichtungslager Birkenau waren, wie Höß weiter erklärte, völlig isoliert gelegen und es sei nur bestimmten Personen, in erster Linie SS-Wachen, gestattet gewesen, die nähere Umgebung des Lagers zu betreten. Bis zum Jahre 1944 seien immer in Zwischenräumen von vier bis sechs Wochen täglich

---

11 In een getuigeverklaring van Rudolf Höß. Commandant van Auschwitz. Deze verklaarde in de zomer van 1941 ontboden te zijn door Himmler, die hem vertelde dat Hitler de 'Endlösung der Judenfrage' bevolen had. Kommandant von Auschwitz belastet alle Naziverbrecher. *Wiener Kurier*. Wien, 16-04-1946. <http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wku&datum=19460416&query=%22Endl%c3%b6sung+der+Judenfrage%22&ref=anno-search&seite=1>

De enig bewaard gebleven kopie van het gespreksverslag van de Wannsee-conferentie van 20 januari 1942, waarin het expliciet handelde over de 'Endlösung der Judenfrage' werd eerst in 1947 gevonden door de Amerikaans-Duitse aanklager Robert Kempner. Bron: The Wannsee Protocol. German History in Documents and Images. Deutsches Historisches Institut. [Gezien 10-02-2020]. https://ghdi.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=1532

zwei bis drei Züge mit je 2000 Juden in Auschwitz eingetroffen. Diese habe man sofort in die Gaskammer geführt.

Der „mitleidige“ Massenmörder

Auf die Frage Dr. Kaufmanns, ob diese Menschen wußten, was ihnen bevorstand, erwiderte Höß: „Zum größten Teil wohl nicht. Es waren Vorkehrungen getroffen, damit sie in Zweifel blieben. Die Gaskammern waren als Bade- oder Entlausungsanstalten getarnt.“

Dr. Kaufmann: „Haben Sie angesichts Ihrer Frau und Ihrer Kinder nie Mitleid mit den Opfern gehabt?“

Höß: „Ja, ich habe Mitleid gehabt, aber es war immer wieder der unbedingte Befehl des Reichsleiters Himmler, der mich von der Notwendigkeit meines Handelns überzeugte. Kaltenbrunner sei nie in dem Lager gewesen.“ (...)

De Jong, in Deel 8:

“In ons vorige deel hebben wij in de paragraaf 'Wat wist men van Auschwitz en Sobibor?' (hoofdstuk 2) onder meer weergegeven, in hoeverre de Duitse machthebbers in ons land geweten hebben wat de *Endlösung* inhield. Wij bedoelden daarmee niet dat zij de namen gekend zouden hebben van alle kampen waarin gaskamers waren en weet gehad zouden hebben van de technieken van vernietiging die er werden toegepast – de werkelijke vraag was of zij wisten dat al die tienduizenden Joden die uit ons land gedeporteerd werden, in het oosten zouden worden uitgeroeid. In de bedoelde paragraaf hebben wij als onze overtuiging uitgesproken dat die kennis aan de top van het *Reichskommissariat* in vrij brede kringen aanwezig was, vooral ook aan de top van het apparaat van de *Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD* (successievelijk waren dat Harster, Naumann en Schöngarth) en binnen het *Referat IV B 4* dat bij de Jodendeportaties als organiserend en beleidscentrum optrad.

Van de drie *Lagerkommandanten* van Westerbork (Deppner, Dischner, Gemmeker) was Deppner, naaste medewerker van Harster, er naar onze mening stellig van op de hoogte wat de Joden na hun deportatie te wachten stond; voor Dischner die uit het *Generalgouvernement* afkomstig was, gold hetzelfde, en wat Gemmeker betreft, hebben wij in het bijzonder op de betekenis gewezen van het telexbericht waarin hij er op aandrong dat Joden die aan gevaarlijke besmettelijke ziekten leden, met spoed naar Auschwitz gedeporteerd zouden worden.”¹²

De door Van Liempt geciteerde ontkenningen moeten in dit licht gezien worden. Het erop hameren door Gemmeker dat hij in 1942-1945 nooit van de term 'Endlösung der Judenfrage' gehoord had', terwijl hij dat overduidelijk wel had en dus kennis had van het 'geheim', is van de vele *smoking guns*, de meest overtuigende.

Het is onbegrijpelijk dat Van Liempt dit niet opgemerkt heeft. Of deze misser beschouwd moet worden als wetenschapsfraude hangt af van de vraag hoeveel voorbeelden van *sloppy science* een werkstuk tot wetenschapsfraude maken. Een vraag die ik het LOWI ter beantwoording voorleg.

---

12 De Jong *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*. Deel 8, 2e band, blz. 890-891. Digitaal op: https://www.meertens.knaw.nl/loedejongdigitaal/orig-pages/nl.vk.d.8-2/pg_0318.pdf
https://www.meertens.knaw.nl/loedejongdigitaal/orig-pages/nl.vk.d.8-2/pg_0319.pdf